

**R. P. Thomæ Comptoni Carleton, Cantabrigiensis,
Societatis Jesu, In Collegio Anglicano Leodiensi Sacrae
Theologiae Professoris, Cursus Philosophicus Unversus**

Carleton, Thomas Compton

Antverpiæ, M.DC.XCVII.

Disputat. XII. De Deo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95656)

DISPUTATIO XII.

De Deo.

Primum in intentione est ultimum in executione: longum ergo & laboriosum illud studium, quod per totum hunc cursum Philosophicum in rerum naturalium disquisitione impendimus, ed solum tendit, ut per rivulos ad fontem, per ramos ad radicem, per creaturarum inspectionem ad Creatoris, cujus in se singula impressa habent vestigia, notitiam duceremur. Non insecit olim (ut norunt omnes, qui humaniores litteras norunt) non insecit inquam finxit antiquitas, dum Amphion post Thebas per harmoniam & musicam muro cinctas, lyram in saxo reposuisset, saxum illud vocalem postea sonum, & murmur sonorum, velut quoddam nobilissimi illius operis auctoris mnemofynon, semper retinuisse. Conditio hoc universo, ejusque partibus mirā quadam harmonia inter se coaptatis, & in unam quasi fabricam sapientissimē dispositis, res omnes retinent vocalem sonum, quo conditoris sui, cujus, ut dixi, impressa quaedam in se habent vestigia, excellentiam deprædicant. Sed quia de hoc postea latius sum dicturus, hic sufficit, præloquendo illud insinuas.

SECTIO PRIMA.

Demonstratur dari Numen aliquod supremum seu Deum.

I. **D**ixit insipiens in corde suo, non est Deus, ait Propheta Regius Psalmo 13. In corde suo hoc dixit; res enim hæc nefanda adeo est, ut præ pudore loqui eam vereretur, ideoque intra cordis sui latebras abscondit, & quibusdam quasi tenebris abscondit. Ideo, inquit in hunc locum S. Augustinus, dixit in corde suo, quia hoc nemo audeat dicere, etiam si ausus fuerit cogitare. Quod ille præ pudore effari non est ausus, id quidam hoc nostro tempore proloqui non verentur, plenoque ore nullum in Orbe Numen esse dicunt, sed casu omnia ac temerē contingere: eo nimirum consilio, ut excusso quasi, & alegato Legislatore, à legibus soluti, pecudum more se in omni vitiorum cæno volutent. Fatuum ergo hunc errorem, Deoque maximē contumeliosum variis adductis rationibus hic refellam, ut obstruatur os loquentium iniqua.

II. **D**ari itaque summum aliquem rerum omnium opificem ac moderatorem, naturæ vox est, quæ tot linguis, quot in se res diversas continet, aliquem dari earum Conditorum profiteretur, imò uno cuncta ore clamant, ipse fecit nos, & non ipsa nos. Quid enim aliud testatur eximia illa universi pulchritudo, summaque rerum omnium varietas, quam supremum aliquod dari Principium, à quo tanquam à fonte suam illæ perfectionem, splendorem, ac venustatem derivent? Quid diei ac noctis, hyemis & æstatis, omniumque anni temporum æqualibus vicissitudo? quid cælestium corporum structura, magnitudo, majestas, quid solis ac lunæ inter se accessus & recessus, diversisque sphaerarum ac globorum semper à se invicem recedentium, semper itatis temporibus recurrentium motus, constansque inconstantia, quæ summa etiam ingenia in sui admiratione delixa tenuit? quid, inquam, hæc indicant, nisi

summum aliquem esse Moderatorem, cujus sapientia cuncta disponantur, imperioque ac nutu administrantur?

Quod verò hæc omnia quispiam, non consilio & prudentia summi alicujus artificis, sed casu, & concursu quodam fortuito contingere forsitan suspicetur, adeo ab omni ratione est alienum, ut otiosi potius alicujus cerebri commentum, parumque sanæ mentis delirium censeretur, quam rationibus refelli. Si enim ne ligneam quidem sphaeram, aut horologium ex pauculis rotis constans, quæ umbra tantum quædam sunt sphaerarum cælestium, casu quis, & temerè compacta unquam vidit, & concursu fortuito coaluisse, nec nisi summā arte & industria peritissimi alicujus artificis: quid de sphaeris ipsis cælestibus, ingentique illā mole, artificiosissimāque machina censendum? quis, inquam, mentis compos casu illam primò coaluisse, casu tantam motuum varietatem quotidie efficere arbitretur?

Ratio hæc sanctis Ecclesiæ Patribus efficax adeo est visa, ut neminem esse existiment nisi hebetem planè ac stupidum, qui ei non cedat, unumque summum rerum omnium opificem ac moderatorem argumentum hujus vi convictus non agnoscat. Loquens itaque S. Gregorius Nazianzenus Oratione secundā de cognitione Dei per creaturas: *Profus*, inquit, habere esse hominem judicij necesse est, qui non sponte sua, naturaliumque demonstrationum vestigiis ed progreditur. Consonat S. Augustinus, darique hujusmodi Numen, seu virtutem universi creatricem ac moderatricem, certius esse autumat quam res ipsas existere. *Facilius* (inquit in Confess. de cognitione Dei ex mundi opificio disserens) *facilius dubitarem utrum ipsemet vivam, quam utrum vivat veritas illa æterna, cujus sempiterna virtus & divinitas in suis operibus dignoscitur.* Idem docet Tertullianus l. de Spectaculis, c. 2. post principium: *Nemo negat, inquit, quia nemo ignorat, quod ultro natura suggerit, Deum esse universi conditorem.* Clarissimè etiam hoc ipsum affirmat S. Basilii Orat. de Verbi Incarnatione, paulò post initium: *Siquis pietatis sectator est, inquit, is, quid Deus sit, curiose non inquirat: verum ex iis, quæ ab illo facta sunt, eum esse cogitet, illumque certò apud se statuat: siquidem ex procreatarum rerum magnitudine & pulchritudine, illarum molitor & artifex certā quadam ratione dignoscitur & spectatur.* Idem S. Basilii Homilia 12. Hexam. cum aliis Patribus hac ipsa de causā Cælum vocat librum idiotarum: innuens nimirum neminem tam rudè esse & imperitū, qui in Cæli magnitudine, splendore, ac varietate legere nequeat potentiam, majestatem, & sapientiam Conditoris. In quam rem pulcherrimè scribit S. Prosper l. 2. de vocatione Gentium, cap. 4. ubi loquens de illis verbis Apostoli Act. 14. v. 16. *Et quidem non sine testimonio semetipsum* (Deus) *reliquit: sic habet: Quod est hoc testimonium, quod semper Domino deservivit, & nunquam de ejus bonitate ac potestate contigit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum ejus dives & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quadam eterna legis tabula præbebantur, ut in paginis elementarum, & voluminibus temporum, communis & publica divina institutio in doctrina legeretur.*

Piura sanctorum Patrum ad hoc ipsum probandum adducere possem testimonia: nihil enim apud ipsos

III. Nullus me-
tis compo-
dicere possit
hæc omnia
casu contin-
gere.

IV. Sancti Pa-
tres hoc argu-
mentum
existimant
convincere
dari Deum.

S. Gregori-
us Nazian-
zenus.

S. Augu-
stinus.

S. Basilii.

S. Basilii.

Cæli liber
idiotarum.

S. Prosper
pulcher-
imè
liber, in quo
legantur ex-
cellentia
Creaturis.

V.

ora causa
cur Athei
Deum ex
creaturis
cognoscant.

iplos frequentius quam ex rebus creatis aperte deduci existentiam Creatoris. Unde, si qui id non videant, non est quoddam res hæc per se clara & manifesta non sit, sed quoddam oculos ultro claudant, cogitationemque aliò avertant, quò liberius luxurientur, sicque pecudum ritu, velut ad pastum & voluptatem abjecti, terræque infixi, mente à Deo, à cælo, aliâque quam præsentis vitæ pro viribus avocant. De quibus aptè S. Gregorius l. 2. moral. c. 15. *Cum amore temporalium flagrent, veram latitantiæ volentes ignorant: quam si studiosè cognoscere quærerent, quam flenda sint gaudia qua appetunt, viderent.*

VI.
Ex nationū
omnium cō-
sensu offen-
ditur dari
Deum.

Secunda Numinis demonstratio, eaque evidens, desumitur ex nationum omnium hac in re conspici ratione & consensu. Hominibus enim in omni orbis parte, jam inde à nascente mundo ita à naturâ insitum est, supremum aliquod Numen esse, cui cultus veneratioque à mortalibus deferatur, & à quo opem in rebus omnibus deposcant; ut monstri instar habitum sit si quis contra, vel leviter quidquam insinuaret. Hinc gravissima in Atheos inflicta supplicia: apud Athenienses enim in eos qui Numen negarent, tanquam in homines perniciosos, Reique publicæ perturbatores, ac morum depravatores capite est animadversum: imò proscriptioe punitus est Protagoras, quoddam de re vel dubitaret; & Socrates damnatus est, quoddam Numen esse negare videtur.

Pœnæ istæ in-
flicte, qui
Deum nega-
bant.

VII.

Cum ergo in hoc nationes omnes & ætates conspirent, ut ex erectis ubique gentium altaribus, certisque ad cultum Deo peculiariter exhibendum designatis hominibus constet, acrius certe jure cunctis esset, qui de hac re dubitaret, nationumque omnium consensum refragaretur. Si enim qui post tot eorum testimonia qui Romam se aut Constantinopolim vidisse dixerunt, an tamen Roma aut Constantinopolis sit, in dubium vocaret, parum sanæ mentis ab omnibus censeretur, nec tam esset refellendus argumentis, quam sibilis excipiendus: quid de illo existimandum, qui iudicio orbis, & sapientissimis nationum omnium & ætatum viris, in re præsertim tanti momenti, se opponeret? exterminandus sine dubio esset ex cætu & convictu hominum, stultæque perviciæ deberet meritas pœnas dare.

VIII.

Accedit, quoddam communis hæc persuasio, Numen scilicet aliquod esse, universi hujus conditorem ac moderatorem, ab ipsâ naturâ humanæ menti innatum sit, & insitum: natura, autem rationalis ut nihil rectæ vitæ, morumque institutioni contrarium, aut ad voluntatis depravationem suggerit, ita nec intellectui falsum inserit, neque illum in errorem suâ quasi sponte & inclinatione propellit: sic enim rationi esset contraria, seque ipsa destrueret.

IX.

Tertia hujus rei probatio inde sumitur, quoddam nefandum hoc Atheorum dogma omni scelerum generi viam referret, hominibusque scdâ quâdam metamorphosi in belluas transmutet. Cujus enim animam hæc semel persuasio invasit, nullam scilicet Numen esse, omni statim vitiorum generi se ultro tradet, voluptatemque sibi scopum præfigens, tum demum beatum se existimabit, cum sordidissimis etiam voluptatibus affluit, quoque est sceleratior, eò sibi videbitur felicior.

X.

Ut verò hujus rationis efficacia clariùs cernatur: Notandum, Dei notitiam duobus modis homines à peccatis detertere: primò, in quantum Deus operationum omnium est inspector, cunctaque quantumvis abdita, conspectui illius sunt pervia: secundò, quatenus est remunerator, à quo scilicet præmia pro rectè factis, pœnam pro peccatis expectant.

XI.

Quoad primum: quotidianâ compertum est ex-

perientia, nihil homines magis à peccando avocare, quam si persuasum habeant, nihil adeò occultè fieri quod aliis non innotescat. *Magnus pars peccatorum tollitur, inquit Romanus Philosophus Epist. 11. si peccatorum testis assistat.* Cum ergo nihil tam secretum sit & latens, quod vigilem Dei oculum, infinitamque ejus perspicaciam fugere possit, magni ad honestè vivendum interest, ut hoc omnium animis infixum sit, esse scilicet Numen aliquod quod occultissima quæque scrutari possit, & intimas etiam cogitationes discernere. Hoc naturali lumine assequutus est idem Seneca Epist. 83. *Sic terrè vivendum est, inquit, tanquam tu conspectu vivamus: Sic cogitandum tanquam aliquis in pectus intimum inspicere possit.* Hoc autem fræno excusso, omnes illic summani sibi peccandi licentiam libertatemque assument, & in omne vitiorum genus quisque pro libidine se præcipitabit.

Hoc verò multò magis sequitur ex secundo: si enim nullum Numen sit, à quo vel præmium homines, vel pœnam expectent, nullum scelus est, quod liberrimè non patrabunt, seque totos in turpitudinum cæno volutabunt, bestiarum similiores quam hominum. Cum ergo hic sit Atheismi fructus, vel hinc aperte constat quàm impium sit illud principium, quod Numine ablegato, rapinis, furtis, sacrilegiis, omnique impietatis generi viam impunè aperit, humanumque convictum & societatem penitus evertit.

Tandem, ut alla omittam, quæ passim videri apud auctores possunt, dari aliquod Numen evidenter probant plurima & manifestissima miracula, quæ nullâ vi naturali patari poterant, ac proinde in virtutem aliquam supra totam naturam refundi debent. Facta autem esse hujusmodi prodigia, evidenter constat testimonio plurimorum, & vitæ integritate, & sapientiâ, ac doctrinâ excellentium, ita ut quicquid ea in dubium vocaverit, dubitare perinde possit de te quavis nobis ab antiquis Historicis traditâ. Accedunt pœnæ blasphemis, & perjuriis sæpissimè, plurimis etiam inspectantibus inflicte: nullumque ferme peccatum est quod manifestiore Deus supplicio & vindictâ in hoc modo puniverit, quàm hæc duo, utpote ei imprimis injuriosa, summoque ejus Numini directè opposita.

Hactenus moralibus argumentis Primæ Causæ existentiam declaravimus, quæ mihi videntur id evidenter convincere: nunc breviter rationem Metaphysicam, quæ non minus ad id mihi efficax videtur, adjungam.

Et imprimis suppono, nihil posse seipsum primò producere, quod præterquam quoddam lumine naturæ notum, communi omnium consensu admittitur, indeque ortum habuit axioma illud, quod apud omnes semper oraculi instar est habitum, *quidquid sit, ab alio sit.* Ratio autem est evidens: quidquid enim operatur, debet pro illo priori habere vim sufficientem operativam, & consequenter esse, esse enim semper est aliquo modo prius quam operari.

Cum ergo nihil, vel primò producere, vel conservare possit seipsum, inquiri, Petrus à quo jam, in rebus seu hoc instante conservetur? si dicas, à cælo, inquiri ulterius, cælum à quo conservetur? Abire hic non possumus in infinitum, cum sit determinatus numerus rerum jam existentium, ergo ad aliquid tandem deveniendum, quod reliqua omnia conservet, & ab iis non conservetur; hoc autem necessariò debet esse *Ens à se*, & superioris ordinis ad res omnes creatas, & consequenter Deus.

Hoc argumentum mihi efficacius videtur illo, quod proponi solet de primâ rei cuiusque productione: hoc enim eludi utcuq; solet dicendo, fuisse successionem causarum jam inde ab æterno, quatu-

Opinio, quæ
nihil fieri
possit secretè,
multa pec-
cata impe-
dit.

Sic vivendum
est.
tanquam in
conspectu
vivamus.

XII.
Si nullum
Numen sit,
homines in
omni scelerum
genera prolabentur.

XIII.
Ex miraculis
supernaturalibus
factis
probat
existentiam
Numinis.

Blasphemia
& perjuriis
cur crebris
hic à Deo
punita.

XIV.

XV.
Ratio Meta-
physica ad
probandum
Deum ex-
istere.
Quidquid
sit, ab alio
sit.

XVI.
In rebus
existentibus
dari debet
prima causa
à qua res
ita dependet
ant.

XVII.

Hoc avem-
mentum eo-
m. gis in-
get, quod
vires in-
finit.

rum una alteram propagatione continuatâ ad hoc usque tempus produxit, nullamque inter eas fuisse primam: cumque solutio hæc abdat se intra tenebras infiniti, non tam clare refellitur. Hic verò, cum res, quæ simul existunt, non sint nisi finitæ, solutio illa locum habere non potest.

XVII.

S. Thomas
quinque p-
tinas ratio-
nes offert ad
Demonstran-
dum dari
Deum.

Hæc mihi sufficere videntur ad evidenter ostendendum, dari summum aliquod Numen, à quo hoc universum creatum sit, & etiamnum conservetur, ac gubernetur. Qui plura hæc de re cupit, legat S. Thomam I. p. q. 2. art. 3. ubi quinque optimas rationes ad hoc probandum affert. Latet etiam hanc quaestionem disputat Suarez d. 29. Metaph. sec. 2. Tannerus I. p. d. 1. quaest. 1. d. 4. Lessius in e. uditissimo opere de Providentiâ Numinis, Ubi rem hanc fulissimè & doctissimè declarat.

SECTIO II.

Quid sit Deus.

I.

Perfectiones
Divine ad-
miranda non
curiosus in-
quirenda.

Cum sectione præcedente Deum esse ostendimus hic in illius naturâ & perfectionibus indagandis vires omnes & conatus esse ne adhibendi, nisi materiæ majestas, & celsitudo obstaret, quam cum capere nullus possit, admirari satius est quam curiosius indagare: nam, ut ait sapiens Prov. 15. v. 27. *qui scrutator est majestatis, opprimitur à gloriâ*, utpote quam nullus intellectus concipere, nulla lingua exprimere, nec citra errandi periculum de eâ loqui potest. In quam rem non incitè quidam, *vel vera de Deo dicere periculosum est.*

II.

Quo quis
scrutando
altius se in
perfectiones
Dei immer-
git, eo magis
latens.

Ex Simonide non infimè notæ Philosopho dum aliquando quæreretur quid esset Deus, alium & alium semper diem poposcit, nec unquam suam hac in parte sententiam aperire voluit, addens, quo se altius in rem hanc immergeret, eo eam magis latere, seque ab indagantis oculo subducere. Idem nobis in præsentī, qui Philosophicis terminis circumscribimur, non immeritò præstandum: qui enim ad manifestissimam etiam naturæ cæcutimus, quæque oculis subjiciuntur, evolvere non possumus, quid dum in illo mentis oculos defigimus, *qui lucem habet inaccessibilem*, & ad cujus disquisitionem non minus naturalis ratio caligat, quam noctua ad solem? in cujus proinde considerationem si se audaciùs ingerat, vera falsis, dignis indigna miscebit.

Lege olim
cautum ne
quis quæret
quid esset
Deus.

Huc fortassis alludebant olim antiqui, apud quos, ut meminit Plato, lege cautum erat, nequis inquireret quid esset Deus. Quæ etiam de causâ ciconiam dicebant avem esse Deo sacram, Deoque eam in sacrificio offerebant, quod eam linguâ carere crederent. Quæ etiam sacra tanto omnium silentio peragebantur, ut verbum nullum audiretur, designatque astabant qui labiū indice compri-

Ciconia cur
ab antiquis
consecratur

mentes, aut omnibus silentium indicerent. Dei enim nimirum excellentias admirandas potius & sacro quodam silentio obtegendas, ac taciturnitatis sigillo perpetuo obsignandas innuentes, quam importuna loquacitate effundendum illud, quod nullis, quantumvis eruditis verbis explicari pro dignitate queat. Quo tamen silentio, & muto sacrificio magis præstantiam Dei & excellentias prædicabant, quam si sacra eidem maxime vocalia instituisent. Quid enim aliud hoc factò profitebantur, quam Deum solem esse quem nullius mortalis contueri infirma acies queat: Abyssum, quam quantumcunque haurias, nunquam tamen exhaurias: Labyrinthum, in quo omnes sese perdat oratio: esse demum abditum quiddam, & reconditum quod cum esse omnes norint, quid tamen sit, declarare homini omnis ingenij vires excedat.

Etiâ verò summi hujus Numinis præstantiæ nec intellectus creatus, nec oratio reperiri par ulla possit, nonnullas tamen ejus proprietates, quantum fas est Philosopho nostrique hic instituti ratio postulat, vel ipsâ naturâ duce investigabimus, eas nimirum, quarum, in rebus quas oculis subjectas habemus, vestigia quædam & scintillas cernimus. Ex acta enim hujus rei discussio spectat ad primam partem, ubi eam latè tractavi, d. 2. 3 & 4.

Est ergo Deus Ens quoddam infinitum, immensum, æternum, spatia omnia ac tempora præsentia sua ambiens & complectens, cujus scientiâ nihil fugit, summè potens, simplex, immortalis, cuncta nutu suo ac providentiâ conservans ac regens, ab iis tamen ita independens, ut licet perirent universa & in nihilum relaberentur, manere tamen Deus, invariatusque in suo esse persisteret, summè felix, se ac suis perfectionibus perpetuò fruens, cui sicut nihil ex rerum creatarum consortio accrescit commodi, ita nihil ex earum interitu decresceret. Deus, inquit S. Aug. *totus oculus est quia omnia videt; totus manus est, quia omnia operatur; totus pes est, quia ubique est.*

Si verò ulterius curiosè inquirat quispiam, in quo situs sit primus Dei, conceptus seu essentia, ut ajunt, is Philosophicos limites egreditur: hæc enim quaestio scientiarum omnium principis Theologia est propria.

Nobis interim faciendum, quod in simili fecisse fertur Aristoteles; qui cum maris vastitatem, crebroque Euripi fluxus & refluxus complecti mente non posset, se, ut fama est, in mare dejiciens, quia, inquit, *ego te non capio, tu me recipe*. Cum itaque immensum hunc Divinitatis Oceanum capere, & intra se continere nullus possit, in eum se projiciens, exclamet cum Aristoteles, *quia ego te non capio, tu me recipe*. Tu ergo me, hosque qualescunque conatus ac labores in rerum naturalium expositione impensos recipe, utque tuâ ope suscepti sunt ac perfecti, ita in tuum fac honorem cedant.

Antiqui si-
lente sacrifi-
cio Dei ex-
cellentias
prædicabant.

III.

Quædam
Dei perfectio-
nes, vel ipsâ
naturâ duce
indagari pos-
sunt.

IV.

Quarundam
Dei perfectio-
num brevis
enarratio.

V.

Deus, totus
oculus est, to-
tus manus,
totus pes.

VI.

Omnia ad
Deum refe-
renda.

F I N I S.